

„Az egész rendszer igényli a megújítást...”

INTERJU KIRÁLY ZOLTÁNNAL

Király Zoltán fiatal személyisége politikai életünknek. A legutóbbi országgyűlési választáskor lett képviselő, addig mint a szegedi körzeti tévéstudió szerkesztő-riporterét ismerte az ország. Képviselői tevékenysége, parlamenti szereplése azonban hamar közfigyelmet keltett. Ma egyik legszínesebb egyéniségű országgyűlési képviselőnk.

— *Már a 60-as években felvetette Lukács György, hogy a gazdasági reformot politikai reformnak kell kísérni. Azóta is igen sokat, sokan és sokfélélt mondanak általában arról, hogy mi is a gazdasági reform és a politikai reform összekapcsolása, illetve, hogy miben is állna maga ez a politikai reform.*

— Nyilvánvaló, hogy a gazdasági és politikai reformot nem lehet mereven különválasztani egymástól. Parlamenti hozzászólásomban azért is említettem ezt így, mert úgy érzem, hogy a gazdasági reform véghez vitele elengedhetetlen, s nem valósítható meg a politikai intézményrendszer reformja nélkül. Az is nyilvánvaló, hogy ebben nincs teljes egyetértés, hiszen — az elmúlt huszonegynéhány év is bizonyította — mindig is megvoltak azok az erők, amelyek a politikai intézményrendszer változatlanul hagyása mellett igyekeztek a gazdasági reformot megvalósítani. Ez azonban egyszerűen nem megy. A kettő csak együtt megy, s ez egy — az elmúlt két évtizedre vonatkozó — tudományos felmérésnek egyik fontos megállapítása lehet. Ma is vannak olyan erők, amelyek ezt teljesen elvetnék, vagy leszűkítenék közvetlenül csak a gazdasági reformmal szorosan összetartozónak vélt politikai intézménybeli korszerűsítésre, ami viszont azért sem megy, mert hogy a politikai intézményrendszer egy teljes egész, amely alrendszerekre tagolódik, s ezeket (pl. a tanácsokat) külön kiemelten korszerűsíteni nem lehet a többi alrendszerrel való összefüggése figyelembevétel nélkül. Tehát az *egész rendszer* igényli a megújítást és nem csupán bizonyos elemei.

— *Azt hiszem, hogy az utóbbi időben elég általánosan elfogadott nézet, hogy a politikai intézményrendszer egészét szükséges megreformálni. Ezt most már a párton belül is hangsúlyozzák. A kérdés az, hogy ezek az erők, amiről Ön beszél, mennyire engedik majd ezt a korszerűsítést és kérdés továbbá, hogy milyen mély legyen ez a politikai reform.*

— Annyi még hozzátartozik ahhoz, amit mondtam, hogy végül is éppen a párt kezdeményezte mindig is a nyitást, jó határozatok mindig is voltak, de ezek nagyon sok esetben megmaradtak a szólamok és a kinyilatkoztatások szintjén, és amikor valóságosan történt volna valami, akkor egyszerűen előjöttek a görcsök és az, hogy „nem így akartuk”. Ezen kellene túljutni. Azon a paternalista mentalitáson és gyakorlaton, hogy ne a vezetés által adott valamiféle kegy legyen az, hogy szocialista demokrácia kell és hogy a politikai intézményrendszerbeli korszerűsítést végigvigyük, hanem természetes velejárója legyen a társadalmi fejlődésnek. Hogy ez milyen mélységű legyen? Én úgy gondolom, hogy a teljes struktúra megváltoztatására van szükség. Mégpedig a realitások figyelembevétel mellett: az egypártrendszer mellett, ami jó ideig még élni fog, bár elképzelhető lenne a többpártrendszeren felépülő politikai intézményrendszer is.

— *Elvileg ez nem kizárt.*

— Igen, végül is erre van gyakorlati példa is más szocialista országokban, az más kérdés, hogy miként funkcionál. Ez is azt bizonyítja, hogy nem biztos, hogy az egyedüli jó megoldás a többpártrendszer. Egypártrendszer mellett is lehet demokratikus társadalmi berendezkedés, amely a széles közérdeklődésen alapul. Ezen az alapon viszont kétségtelen, hogy ha mi elkezdjük a politikai intézményrendszer változtatását, korszerűsítését, akkor először ezt a párton kell kezdeni. Egy új gyakorlat és új munkastílus megvalósításával. Ez úgy tűnik, hogy nem rendszerbeli, hanem munkastílusbeli változtatás lenne, de én úgy érzem, hogy ez tartalmi fontossággal bír. Hadd érzékeltessem ezt egyetlen példával. A szocialista demokrácia szélesítése szinte naponta elhangzó kifejezés a pártvezetőktől, ugyanakkor a pártdemokrácia nem az igazi. Én ezt mint párttag is megélem, illetve nem élem meg. Miért? Van itt egy alapvető ellentmondás. A párt a különböző intézkedések meghozatala előtt konzultál, érdekegyeztetést folytat a népfronttal, a TOT-tal, a nőtanáccsal, csak éppen a párttagsággal nem. Helyes ez így? Ez már nem pusztán munkastílusbeli kérdés, hanem ez is az intézményrendszer funkcionálásának valamiféle ellentmondását, félrecsúszását jelzi.

— *Ez tulajdonképpen deformáció is, abban az értelemben, hogy éppen a pártszervezetekben és intézményekben észrevehető és a különféle szinteken is jelen van egyfajta bürokratikus munkastílus, amin legelőször kellene módosítani.*

— Pontosan. Amikor azt mondjuk, hogy milyen formálisan működik a parlament, azt se feledjük, mennyire formális egy taggyűlés. És unalmas és semmitmondó. Aztán kimegyünk a folyosóra, és akkor remek vita kerekedik, vagy az utcasarkon, vagy a klubban. De a párttaggyűlésen — mert nem érezzük, hogy véleményünket komolyan veszik, és mert ott vannak a tekintélyek a városi párttól és a megyétől — nincs érdemi vita és nem történik semmi.

— *Nyilvánvaló, hogy először talán ezen kellene változtatni.*

— Igen. Ezért is biztató számomra, amit a szeptemberi ülészen Kádár elvtárs elmondott, hogy a párt vezető szerepének másképpen kell érvényesülnie. Ez a politikai intézményrendszer korszerűsítésének elengedhetetlen feltétele. A vezető szerep kellő értelmet kell hogy kapjon, és módosulnia kell az eddigiekhez képest. Ténylegesen orientáló tevékenység legyen, ne pedig egy direkt, operatív, beavatkozó irányítás, amely eddig volt. Amikor azt hallottam például, hogy egy-egy minisztériumot vagy minisztert utasít, utasíthat a Központi Bizottság illetékes osztálya vagy alosztályvezetője, akkor ez mutatja, hogy hova jutott el a vezető szerep. Mert ez már teljesen direkt, utasításos irányítás.

— *Itt tulajdonképpen a párt hegemon szerepéről kellene beszélni, arról, hogy egy pártnak legyen vezető szerepe, és ne kizárólag uralmi funkciója legyen.*

— Azért mondom én is, hogy itt elsődleges kérdés a pártdemokrácia, a párt vezető szerepe, mert érdemi módon csak így lehet elképzelni az intézményrendszeri módosítást. Ebben a párt és a társadalmi tömegszervezetek kapcsolata, a párt és az állam kapcsolata, valamint a párt és az Országgyűlés kapcsolata is érintve van.

— *Ha ezen a szálon megyünk tovább, felmerül a kérdés, hogy hogyan képzelhető el például a párt és a kormány érdekének az összehangolása, hiszen nyilvánvaló, hogy a kormánynak is megvannak a maga elképzelései, tehát az érdekegyeztetés itt is fontos kérdés.*

— Igen, de ehhez az is kellene, hogy ne legyen akkora összefonódás a párt és az állam között. Gondoljuk csak meg, hogy a kormány tagjainak — most ezt nem tudom pontosan sorra venni —, de legalább a kétharmada központi bizottsági tag. A kormány vezetői közül hárman a Politikai Bizottság tagjai, egy másik előzőleg KB-titkár volt, tehát szinte teljes összefonódás van, s nem tudok róla, hogy akár egyetlen pártkonkivüli is lenne a kormányban. Nyilvánvaló, ha érvényesül az az elv, hogy a politikai bizottsági tagság, a központi bizottsági tagság még inkább fokozott fegyelmet kíván, akkor ezeknek az embereknek itt, mint a kormány tagjainak, kötelességük azt végrehajtani. Ha ez netalán nem jó, vagy hibás, vagy félrevisz, akkor már önmagukkal is ellentmondásba kerülhetnek. Ez az ellentmondás egyenesen megköti, gúzsba kötheti őket. De gúzsba kötve nem lehet táncolni. Én ezt a jelenlegi helyzetet túlzónak tartom. Ez az összefonódás nem a hegemon szerephez vezet, nem azt feltételezi, hanem sokkal erőteljesebb, direkter irányítást indukál, tesz lehetővé. Ezt valahogy el kellene választani. Nem tudom, hogy hogyan, mert erre bizonyára különféle utak-módok adódhatnak. Egy azonban nyilvánvaló számomra. Ebben a helyzetben is önálló kormányzati cselekvésre, politikára van szükség, amely cselekvésért és politikáért a kormány elsősorban a parlamentnek tartozik felelősséggel. Az is rossz a mostani gyakorlatban, hogy mindig egy politikai döntés születik először és a különböző állami szervek, a kormánysszervek és intézmények nem azt keresik, hogy e mellé hogyan lehet egy másik, alternatív javaslatot tenni, hanem hogy miképpen lehet ezt a politikai döntést megmagyarázni. Nincsenek igazi alternatívák.

— *Lehet-e azt mondani, hogy az összefonódás megszüntetése még jobban öntevékenységre sarkallná például a kormányt. Ami persze más politikai intézmények és szervezetek esetében is felmerül.*

— Óhatatlanul. Elengedhetetlen, hogy autonóm intézmények, szervezetek legyenek, saját felelősséggel, saját döntéshozatali és érdekközvetítő funkcióval. Valóságos érdekközvetítésre csak ilyen közösség, szervezet képes. A párt érdekei, helyesebben az általa felszínre hozott érdekek figyelembevétele erőteljesebben jelentkezhet. De tulajdonképpen a kormánynak, és ezen keresztül elsősorban a parlamentnek lehetne és kellene legyen a különböző érdekeket felszínre hozó és egyeztető funkciója, szerepe, ahol valóban viták tüzeiben méretnek meg ezek az eltérő érdekek, és egyúttal ütköznek is. Így teremthető konszenzus. Ez két nagy érdekszféra érvényesülése lehetne a párton keresztül megnyilatkozó és a parlamentben a különböző egyéb társadalmi csoportok, rétegek érdekeit hordozó és ezt összegző érdekek ütköztetése. Ez már legalább két, időnként eltérő, alternatívaként megjelenő érdekkifejeződés lehetne. Úgy érzem, a lehetetlenre vállalkozunk, ha csak a pártra hagyjuk mindezt, mert egyedül erre képtelen, s nem is túl szerencsés, hiszen eleve elkötelezett; a munkásosztály érdekeinek hordozója és szószólója. Ezt kellene nyíltan vállalnia — nem feladva, hanem megosztva a vezető szerepet —, a többit rábízni más érdekképviseleti szervekre. A kormányra azt, hogy e különbségeket figyelembe véve önállóan dönthessen.

— *A politológia az utóbbi időben ezt részletesen ki is fejtette. Ez a politikai társadalom és a civil társadalom problematikája. Az egyik az államnak lenne a politikai döntéshozatali mechanizmusa, a másik a társadalomé, a „civil” szféráé, amelynek egyre jelentősebbnek kell lennie a jövőben. A következő kérdésem az lenne, hogy mint országgyűlési képviselő, milyen lehetőségeket lát arra, hogy a politikai intézményrendszer korszerűsítésébe az Országgyűlést*

mint egyik legfontosabb politikai intézményünket is bevonjuk. Az Országgyűlésben minek a megreformálását tartja elsősorban szükségesnek?

— Ehhez tulajdonképpen első megközelítésben nem is kellene reform, hanem csak hagyni kellene a gyakorlatban is, hogy az Országgyűlés megélhesse és gyakorolhassa azokat a jogosítványait, amelyeket az alkotmányban megkapott, amit az ügyrendben megfogalmaztak, még ebben a korlátokat adó legutóbbiban is. Tehát hagyni, hogy gyakorolhassa, mert nekem is, de tudom, hogy másoknak is, megvannak a saját példáink, hogy képviselőt nem hagynak interpellálni, netán nem hagyják, hogy hozzászóljon, és adódhat még egyéb dolog is. Enyhe pressziót gyakorolnak, ilyen vagy olyan esetekben, hogy ezt vagy azt ne csinálja, vagy éppen másképpen csinálja, vagy úgy csinálja, ahogyan a politika szeretné. Hagyni tehát, hogy az Országgyűlésben önálló, szuverén egységnek, a választók által megbízott képviselők lehessenek ott és ekként nyilatkozhassanak meg. Ez lenne az első, ami alapvető. A másik viszont — s én ezt a szerepet szánám leginkább az Országgyűlésnek —, hogy tényleg a kontroll szerepét tölthesse be a kormány fölött, és miután arról már beszélünk, hogy szinte teljes összefonódás van a legfelsőbb párt- és állami funkciókban, és elég erős a párt általi irányítása a kormánynak, akkor úgy is mondhatnám, hogy most, ebben a helyzetben ellensúly lehessen, ha már itt nincs többpártrendszer. Az Országgyűlés tehát nem másik pártként, de mindenképpen egyfajta ellensúlyként és mint kontrollt elvégző intézmény funkcionáljon. Számonra ugyanis úgy tűnik, hogy az az önkontroll, ami a párt eddigi munkáját jellemezte, az önértékelés, az önkritika nem kellően működik. Egy bizonyos határig igen, de ezen túl már nem, és ez működési zavarokhoz vezet. Ezért is tartom fontosnak, hogy az Országgyűlésnek mint testületnek, mint intézménynek a szerepe növekedjék. Ebben nagyon fontos lenne, hogy megváltozzanak a mostani gyakorlatban másképpen funkcionáló dolgok is, mint például az Elnöki Tanács túlzott szerepe stb. Érdemibb munkamegosztás kellene, és vissza kellene adni az Országgyűlésnek a jogosítványait. Újból meg kellene határozni, mit tesz az Országgyűlés, mi az, ami kizárólag az ő hatáskörébe és jogkörébe tartozik, és mi az, ami az Elnöki Tanács jogkörébe. Mármost ebbe a reformba beletartozna a képviselők jogállásának a reformja is.

— Ez mit jelent tulajdonképpen? Szükségesnek tartaná, hogy a képviselő főállású legyen?

— Ezt a munkát amatőr módon nem lehet csinálni. Nekem meggyőződés, hogy a legjobb lenne ezt főállásban, hivatásszerűen végezni. Tudom, hogy ennek nagyon sok ellenzője van, de én a saját gyakorlatomra gondolva nyugodtan kijelentem, hogy ezt kellene csinálni. Nemcsak azért, hogy ettől nagyobb tekintélye legyen a képviselőnek, vagy a képviselőfunkciónak, hanem hogy valóságosan el tudja látni funkcióját ez az Országgyűlés. Ezt könnyen lehet indokolni is. Az egész rendszer területi választókerületre épül fel, rettentő sok ember keresi fel a képviselőjét. Mindemellett: a város érdekeit figyelni, képviselni, a városi tanács ülésein részt venni, a lakóbizottságokkal, a népfronttal, a pártbizottságokkal kapcsolatot tartani, ott a saját területén, aztán a megyei tanácsülések és a bizottsági ülések. Ez utóbbit is komolyabban lehetne venni. Nemcsak annak a parlamenti bizottságnak az üléseire eljárni — én most is ezt teszem —, amelyiknek tagja vagyok, hanem arra, amelyen fontos dolgot tárgyalnak éppen. (De hát mi nem lehet fontos egy képviselőnek?) Ha a Külügyi Bizottságban, akkor oda megyek el, hogy elmondhassam a véleményem, és akár indítványozhassak valamit. Legfeljebb nem szavazhatok

róla, de ez más dolog. De ha már ott elmondtam, továbbvihetem, az Országgyűlés ülésére is. Így minden bizottságban érdemibb munka lehetne. Nyilvánvaló, hogy az országgyűlési időszakot sem lehet egy reform után majd másfél napokba sűríteni, de még négy napokba sem. Folyamatosnak kell lenni a parlamenti munkának. Fontosnak tartom, hogy másfajta csoportok is szerveződjenek a parlamentben, ahhoz képest, ami most van, azaz nincs. Jelenleg csak egy pártfrakció van, az sem érdemi, mert formálisan működget, míg hivatásos képviselők köréből nyilván más csoportosulások is kialakulnának. A jelenlegi helyzetben én egyfajta függetlenséget teremtettem a magam számára, és a legjobb lelkiismeretem szerint igyekszem tájékozódni sokféle helyről, forrásból. Ez végül is az újságírói, televíziós szakmának is sajátja. Így nem fűz érdek, lekötelezettség semmiféle informális csoporthoz.

— *Ha ez így működne, akkor a főhivatású képviselőnek szüksége lenne egy olyan segítő apparátusra is, amely a készülő anyagokat, ha azokat időben megkapják a képviselők (nem tudom, hogy ez most hogyan van, erre is kíváncsi lennék), akkor azt elemezni, tanulmányozni tudja, és tudjon olyan javaslatot kidolgozni, amely esetleg módosítaná a beterjesztett javaslatokat.*

— Ez a képviselői munkához hozzátartozna. Most nem várja el senki a képviselőktől, hogy érdemben dolgozzanak. Sőt, azt kívánják és várják el, hogy szép tiszteletköröket csináljanak, megdicsérjenek, kicsit kritizáljanak is, tessék-lássék, hogy kiderüljön, itt minden milyen szép, minden milyen jó. „Majd mi megcsináljuk, maguk meg ülésezzenek másfél napokat” — ez a gyakorlat még ma is kicsit leegyszerűsítve. Így nem mehet tovább, úgy érzem. Ahhoz viszont, hogy a képviselők megkapják az anyagokat, önállóan és valóban felelősséggel dolgozzanak, ahhoz olyan információs adatbázis kell, amely kiszűri az esetlegességet a képviselői felkészültségből. Kezd most már jobb helyzet kialakulni, de ehhez még az kell, hogy a képviselőnek legyenek olyan kapcsolatai, hogy az adott témából szakszerűen fel tudjon készülni. Olyan helyzetben azonban, amikor független, fő hivatású a képviselő és van szakapparátusa, amire támaszkodhat, akkor érdemben tudna törvényt kezdeményezni. Egyénileg vagy a képviselők bizonyos csoportja együttesen. Mert most például úgy áll össze az Országgyűlés éves terve, hogy a képviselőknek sok köze nincs hozzá. Persze elvileg nyilván kezdeményezhetnék én is, javasolhatnék én is napirendet, de hogyan. Hogy veszem én a bátorságot, amikor már kitalálták a minisztériumok, hogy majd mit terjesztenek be. Nem azt mondom, hogy ez forduljon meg és ezentúl mindent a képviselők javasoljanak, csak ne legyen kirekesztve a képviselő vagy a képviselők egy csoportja, hogy törvényt kezdeményezzen és azt keresztülvihesse, ha akarja.

— *Most jelenleg az Országgyűlésben nincsenek azonos érdekkifejezésen alapuló csoportok. Mégis, informálisan, kialakul-e a parlamenten belül vagy alakult-e már ki ilyen csoportosulás?*

— Nincs ilyen.

— *Ezért aztán tulajdonképpen nem is találkozhatnak ezek a közös érdekek és a közös fellépés nem is lehetséges.*

— Így van. Egyszerűen arról van szó, hogy ha négyszer másfél napot találkoznak egy évben, nem is alakulhat ki ilyen csoport. Egyszerűen gondolatközösség sem alakulhat szinte ki. A megyei képviselőcsoport sem érdekes és gondolatközösség. Nem is lehet, mert nem ez a területi elvre felépülő képviselet az igazi, ez is félrevisz. Az én tapasztalatom szerint a megyei képviselőcsoportok arra szerveződtek, hogy irányítani lehessen fölülről a képviselőket.

Így akkor tudni lehet, hogy hozzá akar-e szólni, esetleg, hogy miről, szóval így jobban ellenőrizhetőek. Ez a lényege. Na most, az lenne a jó, ha igazi, valóságos érdekvizonyokat megtestesítő és hordozó csoportok szerveződnének. Ezt frakciónásnak is lehet nevezni. Ennek hallatára bizonyára sokaknak özszerándul a szemöldökük, mert ennek olyan rossz íze van. Pedig ilyen csoport(ok) körvonalai már formálódnak, de ezt nagyon feltételesen mondom. S egyelőre ez csak amolyan baráti és együttgondolkodó alapon megy vagy fog menni, ha létrejön. Én el tudnám képzelni azt is, hogy az Országgyűlésben úgy formálódnak ezek a csoportok, ahogy most is az MSZMP-tagok frakciója. Jelenleg ez az egyetlen, s csak akkor hívják leginkább össze, ha személyi változások vannak, és kéri, hogy szavazzuk meg. Mert hogy csupán erről van szó, nem több, nem vita ez. De ugyanúgy összehívják a pártönkívülieket és a népfrontosok is mondanak valamit, nem tudom, hogy mit, mert még nem voltam ott. De ezt nem tekintem két nagy frakciónak. Pedig így is szerveződhetnének, de akkor ki kellene mondani nyíltan, hogy van egy MSZMP-frakció, van egy pártönkívüliek frakciója, van egy egyháziak frakciója, vagy éppen ún. függetlenek csoportja. Ez is elképzelhető, ez is egy lehetőség, egy alternatív megoldás. Még mindig jobb lenne ez, mint ami jelenleg van: időnként színes egyéniségekkel tarkított szürke tömeg.

— *Ez bizonyára élénkítené is a parlamenti munkát.*

— Természetesen, de ez is csak akkor képzelhető el, ha az országgyűlési ülészak nem 4×2 napos.

— *Van-e az Országgyűlésen belül olyan más működési mechanizmus, amelyet úgy gondolja, hogy érdemes lenne felülvizsgálni, megváltoztatni?*

— Néhány ügyrendi probléma már eddig is felmerült. Nem egészen egy évvel az új ügyrend bevezetése után ugyanis ez a módosított nem működik. Az ügyrendet valószínűleg azért módosították, mert kiderült, hogy ez a parlament a végén még azt fogja csinálni, ami a feladata lenne, és hát ez nem mindenkinek volt jó. Ez pontosan nyomon követhető abból, hogy korlátozzák a legalapvetőbb képviselői jogot, az interpellációt. Ezt így kimondani, hogy „a képviselő csak akkor interpelláljon” (szó szerint így van az ügyrendben), ha törvénysértést észlel vagy a törvények nem kellő időben és kellő módon valósulnak meg, ugyanis korlátozás. Még akkor is, ha tényleg voltak olyan interpellációk régen, amelyeknek nem sok köze volt ehhez a jogintézményhez, de akkor sincs senkinek joga ezt korlátozni. Hozzá kell tennem ugyanakkor, hogy azért lehettek ilyen félresikeredett interpellációk, mert valóságos interpellációra senki nem vállalkozott. Mert eleve lebeszéltek, vagy mert még baja is lehetett volna belőle. Vissza kell tehát adni a rangját, nem pedig korlátozni. Ha másféleképpen szerveződik az Országgyűlés, ha a képviselő valóban tudja, hogy mi a dolga és ezt tenni is fogja majd, akkor azt is tudni fogja majd, hogy mi az, amiért interpellálni kell. Bár önmagában nekem nincs különösebb gondom az egyszerű kérdés intézményével sem, mert ez jó kiegészítője az interpellációnak. De ennek is csak egy hosszabb parlamenti időszak körülményei között lehet jogosultsága. Amikor például a pénzügyminiszter van benn egy ülészakon egy egész délelőtt vagy délután, s hozzá lehet intézni kérdéseket, amiket nem kell különösebben megvitatni. Ez egy kérdezz-felelek. Erre akkor a képviselők fel fognak készülni, és ha huszonötön kérdeznek a pénzügyminisztertől, akkor az az ülészak arra megy, hogy huszonötön felteszik a kérdésüket, a pénzügyminiszter válaszol, és akkor vagy kifütyülik, vagy megtapsolják. De az interpelláció az más: azt bármivel

kapcsolatban lehessen, ettől függetlenül, megtenni. Úgy, hogy bele is bukhat egy miniszter! A másik pedig, tényleg, az ülésszak időtartama. Ne legyen, másfél napos ülésszak. A mostani alkotmányban, de az ügyrendben is úgy van, hogy évente legalább egyszer, de szükség szerint ülésezik az Országgyűlés. Erre alapozódik ez a jelenlegi gyakorlat, viszont ennél azért több kell. Én nagyon remélem, hogy eljutunk oda gyakorlatilag is, hogy lényegesen hosszabbak lesznek az ülésszakok. Ehhez persze a szemléletet is át kell formálni. Az egyik képviselőtársam, amikor a júniusi ülésszakon javasoltam, hogy alakítsunk egy külön bizottságot, amelyik egy alternatív kormányprogram-javaslatot dolgozna ki, és hogy még a nyáron egy újabb ülésszakon vitassuk meg a múlt elemzését és a programjavaslatokat, akkor azt mondta, hogy ez nagyon jó javaslat, csak ha netán megszavaztatná az elnök, hogy legyen egy újabb ülésszak, akkor nehogy azon bukjon meg az egész, hogy nyár van, mindenki szabadságra megy és a képviselők emiatt leszavazzák. Ha ez így felmerülhet, pláne egy ilyen fontos dolognál, mint a kormányprogram, akkor ez jelzi, hogy a képviselők egy része nem igényel többet, a jelenleginél. Ezen az igénytelenségen is mindenképpen túl kellene lépni, úgy vélem. S még egy dolog a kérdéssel kapcsolatban: több ok miatt is módosítani kell az alkotmányt. Törvényalkotásban és időben is érdemibb ülésszakok mellett az Elnöki Tanács jogkörét jelentősen szűkíteni lehet. Persze fogalmazhatom úgy is: radikálisan szűkíteni és minél több jogot adni az Országgyűlésnek.

— *Itt merül fel a kérdés, hogy ebben a politikai reformban milyen szerepe lenne az Országgyűlés mellett például a népfrontnak, amely eddig is igen aktívan hangsúlyozta azt, hogy erre a politikai reformra mindenképpen szükség van. Összeállították a Fordulat és reform címet viselő javaslatukat. Erről mi a véleménye?*

— Én nagy tisztelője vagyok a népfrontgondolatnak is, meg a mostani Népfrontnak is. Most bizonyos fokig azért is lehet ilyen társadalmi erjedés, mert egyszerűen a Népfront az egyetlen politikai szervezet, amely kellően laza keretei között, mindenféle nézetet magába integrálva, az elbürokratizálódott politikai gyakorlattal szemben föl tudott lépni egy új programmal. Ahol ellensúlyként szerveződhetek és fórumot kaphattak a reformgondolatok. Mindez, az én megítélésem szerint, jó irányba fejlődött, mert egyfajta kontrollt jelentett a politikai vezetés és a párt számára is. Emiatt nem tetszett és nem is tetszik jó néhány vezetőnek, de ezzel számolni kell a jövőben is. A Népfront többfelé mehet: hosszú távon például ebből is szerveződhetne egy értelmiségi bázisú, úgynevezett néppárt, ennek a csírái a népfrontmozgalomban megtalálhatók, természetesen, ha többpártrendszerben gondolkodnánk. Ez sokféle nézetet össze tudna gyűjteni, ezeknek továbbra is keretet adhatna. Az egypártrendszer keretein belül pedig még politikusabb lehetne, mert időnként most más irányba kényszerül elmenni. Például, amikor támogatja az egyesületi törekvéseket, baráti köröket stb. Ezeket meg kellene hagyni önszerveződő közösségekként. Foglalkozhatna persze ezekkel a törekvésekkel is, de perifériálisan, nem szabadna, hogy ilyen nagy súlyt kapjanak, mint most. Amíg viszont nincs egyesületi törvény, addig nyilvánvalóan a Népfront szárnyai alá veszi ezeket. Pedig fontosabb lenne, hogy a jelenlegi körülmények között a másként gondolkodók, vagy például az egyházak politikai érdekképviselését lássa el, az eddigieknél sokkal nyilvánvalóbban, törvény által megfogalmazott keretek között.

— *Hogyan látja, a Népfrontnak ez a politikai reformkoncepciója hogyan van jelen és hogyan van képviselve a politikai közéletben és közvéleményben?*

— Nincs igazán benne a politikai közgondolkodásban. Akkor, amikor egy *Fordulat és reform* „szamizdattá” lehet Magyarországon, mert néhányan megtiltják, hogy ezt a Népfront terjeszthesse, akkor nem csodálkozhatunk azon, hogy a Népfront által megfogalmazott reformgondolatok nincsenek igazán jelen a szélesebb közvéleményben. Arról nem is beszélve, hogy a Népfront bizonyos megyei vagy városi szervezetei nem azonosak a Népfront Országos Tanácsával. Ezek megyei közegekben dolgoznak, megyei politikai, pártirányítással. A „vármegyei” hatalom erőteljesen rátelepszik a Népfront helyi szerveire, úgy érzem, és a reformgondolatok a megyékben már nem élnek olyan erőteljesen. Kevesebb hangot kapnak, vagy el sem jutnak oda.

— *Ezzel kapcsolatban is felvethető a nyilvánosság kérése. Azt hiszem, hogy a politikai reformhoz, egyáltalán a politikai demokráciához ez szorosan hozzátartozik.*

— Igen. Ebben a kérdésben, ha nem is különvéleményem van, de eléggé elkéseredett vagyok, mert a látszat ellenére szigorú központosítás, egy központú irányítás van a tájékoztatásban és a nyilvánosság kezelésében is. Emiatt vagy ennek ellenére zűrzavar, káosz is van, mert a direkt irányítástól függetlenül azért jönnek-mennek az információk, csak nem a nyilvánosság keretei között, s így félinformációk lesznek, falsokat kapnak, torzulnak, félrevisznek. Ilyen körülmények között nincs, nem is lehet igazi becsülete az újságírónak. Működik a szerkesztői öncenzúra, mert működik a politikai cenzúra is. Ha rossz hírt hoz az újságíró, nem azt vizsgálják, hogy a hír igaz-e, s nem a bűnöst büntetik, hanem a hírhozót. Én magam is megéltem egy igen megszégyenítő esetet, amikor tudtam, hogy nekem van igazam, illetve, hogy igaz az, amiről tudósítani akarok, és egészen mást kellett mondanom. Ez idáig is elmegy időnként. És elmegy odáig, hogy amikor Csernobil van, akkor mi nem szólhatunk arról, a helyi aktualitás szerint sem, mert hol fentről, hol helyben ezt megtiltják. A legnagyobb baj az, hogy ezek nem nyilvános tiltások. Ezek telefonok útján hangoznak el, amelyeknek nincs írásos nyoma. Mert a cenzúra az tiszta sor. Az ami van — ha jól tudom, most is, de legalábbis volt — Lengyelországban, hogy ott van a cenzor bélyegzője, az tiszta sor, világos. Tudom, hogy mit lehet, mit nem. De ebben a helyzetben teljesen bizonytalan az ember. Tehát ezért nem jó ez a tájékoztatási rendszer. Nyilván tudom, hogy milyen félszek vannak és működtetik ezt. Csak hát egyrészt jó lenne ezt a társadalmat végre elég fölőtnék tartani ahhoz, hogy kellően tud fogadni és kezelni bármilyen nyilvánosan megjelenő elméletet, nézetet, véleményt, másrészt meg kell teremteni ennek lehetőségét is. Többféle műhelyorgánumot működtetni törvényadta keretek között, önálló, saját pénzüket kockáztató lapgazdákkal és szuverén, valóban felelős szerkesztőségekkel. Több lap persze nem csak országosan lehet, hanem helyileg is. A tájékoztatási anomáliákra hadd említsek csak egy szegedi példát, hozzátéve meggyőződésemet, miszerint több helyi lap esetén a Délmagyarország ebbe belebukott volna. Mindenki emlékszik még a Csillag börtönben Richter Richárd ámokfutására. Ez egy pénteki napon volt. Péntek este, amikor én hazaérkeztem, akkor már azt hallottam, hogy föllázdak a Csillag börtönben a rabok. Szombatra már az egész városban elterjedt a híre, mindenki tudott róla. A Délmagyarország természetesen sem szombaton nem szólt semmit, sem hétfőn. Nyolc nappal az események után megjelent a lapban egy MTI-közlemény arról, hogy tulajdonképpen mi

történt, majd huszonegy napra az esemény után a Délmagyarországban nyilatkozott az ügyben nyomozó rendőrtiszt. Ez pontosan jelzi, hogy a tájékoztatásban hogyan mennek a dolgok, s ez szerintem még mindig lehangoló viszonyokat mutat.

— *Milyen lehetőséget lát arra, hogy ezen a jelenlegi, mindenképpen megreformálásra szoruló helyzeten változtatni lehessen?*

— Ehhez újból elő kellene venni a sajtótörvényt. Ennél egy jobb sajtótörvényt kellene hozni. Ebben a jelenlegiben ugyanis az van, hogy az államigazgatás kénye-kedve szerint határozza meg, hogy mi az, amit engedélyez és mi az, amit nem. Nem alanyi jogon történik a lapalapítás. Most az van, hogy függetlenül attól, hogy a lapnak ki a gazdája, milyen profilja van, kicsit mind egyförmák. Talán az utóbbi időben megfigyelhető, hogy van egyfajta elkülönülés, és kezd most már kirajzolódni valamiféle karakter is az egyes szerkesztőségeknél, de ezek nem egészen a lényegi elemek mentén alakulnak. Még mindig inkább felülről irányított elkülönülés ez, és persze érvényesül egyfajta szerkesztőségi önállóságból fakadó arculatformálás is. Hozzátartozna a reformhoz, hogy ez a gyakorlat ténylegesen megváltozzon és a lapgazda határozza meg a lap arculatát. Persze neki kellene eltartania is a lapot. Mert az sem jó ma, hogy — mindenféle papírhányra hivatkozva — egy tollvonással meg lehessen szüntetni lapot, és lehetséges az, hogy ne engedélyezzenek lapalapítást, arra hivatkozva, hogy nincs papír. Ugyanakkor egy csomó más dologra mégiscsak akad bőven papír. Ez teljesen szubjektív eldöntése a dolgoknak. Ez veszedelmes és akadályozza a nyilvánosság szerkezetváltozását. A másik, hogy mindenképpen az irányításon kellene változtatni. A lapalapítást könnyebb kellene tenni, műhelyek megalakulását kellene elősegíteni, hogy a különféle lapok köré csoportosuló különféle nézeteknek meglegyenek a nyilvános (politikai) fórumaik.

— *A legutóbbi parlamenti vita során meg lehetett figyelni, hogy általában a közéleti aktivitás növekedett. Egyébként is, nemcsak a parlamenti ülésszakkal kapcsolatban, hanem a jelenlegi társadalmi-gazdasági-politikai viszonyok, helyzet miatt élénkülően van az emberek közéleti érdeklődése. Hogyan látja, ebben a politikai rendszerben milyen mértékben van szükség arra, hogy az emberek aktívan vegyenek részt ebben a reformfolyamatban?*

— Talán helytelen ezt a kérdést úgy feltenni, hogy szükség van-e arra, hogy az emberek véleményt mondjanak, bekapcsolódjanak a közéletbe, mert nem szubjektív döntés kérdése ez. Ha olyan a politikai intézményrendszer, hogy lehet és érdemes, akkor az emberek bekapcsolódnak a közéletbe. Az a baj, hogy mindig fönről minősítették eddig, hogy hogyan áll a dolog, még azt is mondták, hogy nem eléggé politikus a mi közvéleményünk. Ebből a helyzetből fakadt az a kijelentés is, hogy a mi népünk még nem igazán érett arra, hogy egy demokratikus politikát fogadni tudjon. A kényszer végül is helyzetet teremtett. Arról van szó, amit Boldizsár Iván mondott ki ezen a parlamenti ülészakon: megmozdultak az emberek, mert tétje van az ülésnek. Tétje van az emberek számára, tétje van az ország számára is. Ehhez képest viszont ez a négy nap még mindig nem elegendő. Az igazi az lett volna, hogy ülésezik az Országgyűlés, elkezdődnek a viták, és közben hazajöhetnek a választóközterembe és beszélgethetek emberekkel a kérdésről részletesebben, vitatkozhatunk róla. Aztán újra megy tovább az ülészak. Mondjuk elhúzódik akár két hétig is és közben lehet mérlegelni, közben kis csoportosulások keletkezhetnek, elmondhatja bárki a véleményét, a népfront, a szakszervezet,

a nőtanács, azt vagy támogatom, vagy nem, de lehet, hogy ennek alapján én is hozzá fogok szólni. Szóval érdemibb vita lenne így. Mert most arról volt szó, hogy sokan elmondták egymás után a véleményüket, de nem volt igazán vita. Voltak olyanok, akik már erre jobban felkészültek és képesek voltak egymásra reflektálni, megerősítették a másik koncepcióját vagy ellenezték. Ez még mindig nem volt igazi vita. Engem ez nem téveszt meg. Bármennyire is sokan mondják, hogy ez milyen szép dolog volt: tényleg szép volt, de ne kábítsuk magunkat. Most igazán tétje volt, ezért volt ez a nagy érdeklődés a közvéleményben. Rajtunk, képviselőkön is múlik, hogy ez a jövőben mindig így legyen.

— *Én a kérdésemet azért is tettem föl, mert azt is tudom, hogygy rendkívül széles körben megfogalmazódnak a gazdasági programból kiindulóan politikai véleménykülönbségek is az emberek között. Úgy érzem, hogy ezek a gazdasági problémák a politikai véleménykülönbségeket is fölerősítik. Mi erről a tapasztalata a választókkal való beszélgetései alapján?*

— Én inkább azt mondanám, hogy bizonyos szélsőségek megfogalmazódtak, de én ezt annak tudom be, hogy eddig nem hagyták szóhoz jutni az embereket. A tekintélyelv érvényesült. A tekintély pedig elnyomított más véleményeket, nézeteket, vagy csak formálisan engedte megnyilvánulni ezeket. Ebből a gyakorlatból és a mostani nehéz helyzet miatt egyfajta elbizonytalanodás érezhető emberekből, ezért bizonyos szélsőségek is hangot kapnak. Én most elég sokat találkoztam közvetlenül is a választóimmal, ezért nyugodtan mondhatom, hogy ez elenyészően kevés. Eltérő nézetek is vannak persze, hiszen nálunk vannak „másképpen gondolkodók” is, vagy vallásos emberek, akikkel békésen együtt tudunk élni, ha elfogadjuk azt, hogy minden örömünk, bajunk a szocialista Magyarország keretei között kell hogy formálódjon, alakuljon. Ez, azt hiszem, elfogadható alap, és ezen az alapon bármiféle nézet, másfajtaság helyet kaphat, építkezhet. Politikai kultúrán felnövekedett állampolgárok mellett ugyanis a politikai közgondolkodásnak, közéletnek is sokszínűnek, többfélének kell lennie.

— *Köszönöm szépen a beszélgetést.*

SZABÓ TIBOR